

Zinātnes Vestnesis

LPSR ZINĀTŅU AKADEMIJAS UN LATVIJAS ZINĀTŅIEKU SAVIENĪBAS INFORMATĪVAIS BILETENS

IZNĀK KOPŠ 1989. GADA SEPTEMBRA

1989. GADA OKTOBRIS Nr. 2 (2)

ZINĀTNE UN SABIEDRĪBA

Zinātne ir ne tikai sabiedrības progresa avots, bet arī viena no kultūras sastāvdaļām. Visuvarenā zinātne kā abpusēji griezīgs zobens mums gan kalpo, gan vērsas pret mums pašiem un apkārtni.

Īpašu nozīmi iegūst zinātnieku atbildība sabiedrības priekšā. Diemžēl jāatzīst, ka zinātnieki visumā nebauda sabiedrības nedalītu uzticību. Pārāk ilgi mēs vieglprātīgi ignorējām draudošās ekoloģiskās briesmas, ar šauri resorisku apoloģētiku apjūsmojām grandiozos dabas pārveidošanas plānus un sekmējām tautsaimniecības ekstensīvo attīstību Latvijā. Ne mazāk centīgi darbojāmies ideoloģijas frontē, ietērpjot zinātniskās objektivitātes drānās savu laiku pārdzīvojušas dogmas un vēstures viltojumus. Pat šodien daži visai augsti titulēti zinātnieki atklāti pauž uzskatus, kas nav savienojami nedz ar sabiedrības pārbūves ideoloģiju, nedz ar zinātnieka objektīvo pasaules skatījumu. Taču plašas zinātnieku aprindas šodien apzinās savu atbildību sabiedrības priekšā, apjauš stāvokļa nopietnību.

Zinātnes un sabiedrības kopsakaram bez minētās zinātnieku atbildības sabiedrības priekšā ir arī otra puse, proti, sabiedrības attieksme pret pašu zinātni, atbildība par tās attīstību. Tas ir vesels problēmu komplekss — zinātnes organizēšana un finansēšana, atsevišķu virzienu novērtēšana, informācija, sakari u. c.

Viens no mūsu atpalcības iemesliem ir starptautisko sakaru un sadarbības trūkums. Mūsu zinātnieki, it sevišķi to vidējais aktīvi strādājošais slānis un jaunatne, nereti darbojas gandrīz pilnīgā izolācijā no pasaules zinātniekiem, nereti ir ar visai provinciāliem uzskatiem. Viņi ar lielu novēlošanos un visai nepilnīgi piedalās pasaules zinātniskās

informācijas apmaiņā. Pēc preses ziņām, ASV un Kanādā vien pašreiz strādā vai mācās vairāki desmiti tūkstoši studentu un jauno zinātnieku no Ķīnas Tautas Republikas. Savukārt stažieru un studentu skaits šajās zemēs no Latvijas diez vai sasniedz pat pirmo desmitu.

Mums skaidri jāapzinās, ka Latvijas zinātnieku aktīva līdzdarbošanās pasaules zinātnieku saimē ir obligāts priekšnoteikums profesionālā līmeņa celšanai. Tā ir sava veida garantija arī vispārcilvēcisko vērtību kritēriju saglabāšanai, humānismam un īstenam, nevis viltus internacionālismam. Šai sakarā LZS ierosina dibināt Latvijas Jauno zinātnieku fondu un aicina republikas valdību, starptautiskās organizācijas, tai skaitā latviešu organizācijas pasaulē, kā arī organizācijas un iestādes Latvijā atbalstīt šo iniciatīvu un sniegt materiālu un finansiālu atbalstu fonda darbībai.

Vienlaikus aicinām Latvijas Valsts universitāti, Rīgas Politehnisko institūtu, visas Latvijas augstskolas izmantot savas tiesības plašai studentu apmaiņai ar ārzemju augstākajām mācību iestādēm. Savukārt atsevišķiem lekciju kursiem, it īpaši deficitās specialitātēs, iesakām pieaicināt profesorus no citām valstīm, kā arī praktizēt mūsu vadošo speciālistu piedalīšanos ar lekcijām ārzemju augstskolās un zinātniskajās iestādēs. LZS savu iespēju robežās gatava veicināt studentu un speciālistu apmaiņu arī šajā līmenī. Esmu pārliecināts, ka mūsu savienības ietvaros dibināmā zinātniskā asociācija «Latvija un latvieši pasaulē» arī stimulēs informācijas un zinātnieku apmaiņu Latvijas nākotnes vārdā.

Brīvi pieejama, objektīva un pilnīga informācija ir jebkura zinātniskā darba pamats, tāpat kā garantētas tiesības uz sava pētījuma publicēšanu ir pieskaitāmas pie zinātnieka pamattiesībām. Eksakto un tehnisko zinātņu laukā, šķiet, vairs nesaskaramies ar būtiskiem ierobežojumiem, ja neskaita pētījumus, kas skar valsts drošību.

Taču sabiedriskajās zinātnēs, it īpaši vēsturē, joprojām pastāv «nevēlami» pētījumu objekti un nepieejami informācijas avoti. Ideoloģiskais un politiskais spiediens, kas visai bieži apslēpts zem t. s. autora pašcenzūras maskas, joprojām neļauj brīvi attīstīties sabiedriskajām zinātnēm. Pilnīgi nepieņemama ir zinātnieku diskriminācija, šķirojot viņus pēc pieejas slēptiem informācijas avotiem. Šāds stāvoklis dod augsni visdažādākajām zinātniskām spekulācijām un rada iespēju manipulēt ar sabiedrisko domu. Tādēļ mēs prasām no republikas valdības pilnīgi atcelt informācijas *black out* zinātniekiem un augstskolu pedagogiem. Manuprāt, nepieņemama ir t. s. specfondu eksistence zinātniskajās bibliotēkās, to satura pārskatīšana ir tikai paleatīvis risinājums. Balstoties uz Vīnes tikšanās noslēguma dokumentu, jānodrošina visiem zinātniekiem un augstskolu pedagogiem brīva pieeja jebkurai informācijai, kas oficiāli neskaitās slepena.

Neapmierina arī arhīvu pieejamība zinātniskam darbam. Pārāk garš ir noilguma periods, pēc kura arhīva materiāli var tikt atslēpenoti. Īpaši te jāmin ierobežojums, kas liedz pieeju arhīva materiālam, ja tas var diskreditēt kādu personu. Tāds stāvoklis dod likumīgu pamatu uz neierobežotu laiku noslēpt no sabiedrības jebkuru neērtu dokumentu. Tāpēc Arhīvu atslēpošanas valsts komisiju aicinām sniegt publisku ziņojumu presē par sava darba rezultātiem un arhīvu atslēpošanas principiem, kā arī priekšlikumus par kārtību turpmākajā arhīvu izmantošanā.

Vadoties no Vīnes tikšanās noslēguma dokumentā uzsvērtajām tiesībām brīvi iegūt un izplatīt informāciju, kā arī paust savus uzskatus, neizpratni izraisa Latvijas KP CK biroja konservatīvā spārna vairākkārtējie uzbrukumi republikas presei un citiem masu informācijas līdzekļiem. Uz masu informācijas līdzekļiem izdara nepārtrauktu spiedienu, pēc sliktākā aizgājušo gadu parauga komunisti tiek brīdināti un aicināti ievērot partijas disciplīnu. Dīvaini, bet šķiet, ka dažiem biedriem nav skaidrs, ka

nevis atsevišķi redakciju darbinieki brīvi manipulē ar radio un televīzijas programmām, tā vai cita preses izdevuma saturu un ideoloģisko virzību, bet ka viņi drīzāk vadās no plašu sabiedrības slāņu politiskās aktivitātes un respektē to. Ja nu reiz CK birojs augstu vērtē pilnīgu konsonansi presē, radio un televīzijā, vai nebūtu pamācošāk sākt ar pašas CK pārziņā esošajām divām avīzēm «Cīņa» un «Sovetskaja Latvija»? Šai sakarā lietderīgi ieklausīties akadēmiķa Andreja Saharova vārdos: «С мыслью можно бороться только мыслью».

Lai rūnātu visas tautas vai pat visas progresīvās cilvēces vārdā, ikvienai, pat visaugstāk stāvošai personai vai grupai ir nepieciešams sava veida mandāts jeb apliecinājums tādi rīcībai. Līdz šim mūs, visu rangu runātājus un rakstītājus, maz uztrauca šī mandāta problēma. Tāda svarīga zinātne kā socioloģija atradās pilnīgi aizmirsto zinātņu skaitā un ērti tika aizstāta ar neapstrīdamām «visas tautas interesēm» un «visas tautas atbalstu». Šķiet, pēdējais laiks darīt galu šai sabiedriskās domas aprobežotībai. Zinātniski pamatoti socioloģiskie pētījumi atsegs vienu otru dažādās aprindās kultivētu ilūziju, kādam liks atturēties no uzstāšanās visas tautas vārdā un nevietā paust tās intereses. Socioloģijas rehabilitācija kļūst obligāti nepieciešama, nospraužot vadlīnijas mūsu ekonomikas, sadzīves un kultūras attīstībai, starptautiskā attiecību harmonijai, praktiski visās mūsu darbības sfērās.

Vadoties no teiktā, LZS nolēmusi dibināt socioloģisko pētījumu centru sabiedriskās domas pētīšanai un objektīvas republikai nepieciešamās informācijas iegūšanai. Mēs aicinām republikas vadību atbalstīt šo iniciatīvu gan ar padomu, gan materiāli.

Pazīstamo dialektiskā materiālisma tēzi «esamība nosaka apziņu» citēšu apgrieztā veidā: apziņa nosaka esamību. Lai piedod man filozofi par šo domas vaļību, bet, jo drīzāk mēs apzināsimies, uz kāda pamata mēs stāvam un uz kuriem vēlamies doties, jo ātrāk mūsu vēlmes pārtaps par īstenību. Taču tas, kā parasti, nenotiek bez ciņas.

Elmārs Grēns,
LZS atbildīgais sekretārs

LTF UN LZS DELEGĀCIJA KANĀDĀ UN ASV

Latvijas Tautas frontes un Latvijas Zinātnieku savienības delegācijas viesošanās laikā Kanādā un ASV š. g. aprīlī notika sarunas arī par zinātnieku apmaiņu un ciešāku kontaktu nodibināšanu starp LZS un latviešu akadēmiskajām organizācijām pasaulē. Tādas ir Baltijas studiju veicināšanas apvienība (AABS — Association for the Advancement of Baltic Studies), kurā vadošā lomā pieder latviešiem, Latviešu inženieru apvienība (LIA) un acimredzot arī Latviešu akadēmisko mācībspēku un zinātnieku apvienība (LAMZA).

Darba grupu sanāksmē 7.—9. aprīlī Gananokvē Kanādā, Eri ezera krastā, viens no apspriežamajiem jautājumiem bija akadēmiskās apmaiņas. Vienpratības atmosfērā un ar patiesu ieinteresētību panākt intensīvu zinātnieku, mācībspēku un studentu apmaiņu darba grupa pieņēma Memorandu, kuru šeit publicējam.

Akadēmisko apmaiņu koordinators un galvenā organizatora lomu Amerikas kontinentā uzņēms AABS ar tās administratīvā direktora Jāņa Gaiguļa aktīvu līdzdalību. Šajā darbā iesaistīsies arī Latviešu inženieru apvienība un tās priekšsēdis Andris Palejs (Monreālā). Lielu ieinteresētību un organizatores talantu parādīja arī Toronto universitātes profesore

Konferences starpbrīdī Eri ezera krastā.

Ilze Kalniņa, ar kuras palīdzību LZS cer nodibināt tiešus kontaktus ar Toronto universitāti.

Apzinoties personisko kontaktu nozīmi akadēmisko apmaiņu realizēšanā un visas pasaules latviešu zinātnieku kopības nozīmīgumu tautas garīgo bagātību saglabāšanā un vairošanā, darba grupa Gananokvē ierosināja sasaukt Latviešu zinātnieku vispasaules kongresu 1991. g. vasarā Rīgā.

Pirmie kontakti ir nodibināti un apbusējā vēlēšanās izteikta. Tālāk jāseko konkrētai darbībai. Šim nolūkam LZS tuvākajā laikā izveidos akadēmisko sakaru grupu ar latviešiem pasaulē, kura LZS ārējo sakaru komisijas ietvaros veiks nepieciešamo organizatorisko darbu akadēmisko apmaiņu un zinātnisko kontaktu realizācijā, pie tam nākotnē aptverot arī Eiropu. Par grupas darbību un rastajām iespējām mēs savlaicīgi informēsim LZS biedrus un republikas zinātnieku saimi kopumā.

Elmārs Grēns,
LZS atbildīgais sekretārs

AKADĒMISKĀ SADARBĪBA STARP AABS UN ZINĀTNIEKIEM BALTIJAS VALSTĪS

1. KAS IR AABS?

Baltijas studiju veicināšanas apvienība (Association for the Advancement of Baltic Studies — AABS) ir internacionāla zinātniska bezpeļņas organizācija. Tās mērķis ir sekmēt pētījumus un izglītību Baltijas studijās, kas aptver visas humanitāro un sociālo zinātņu nozares. Apvienības plānotajā regulārajā darbībā ietilpst zinātnieku sanāksmju un konferenču rīkošana, lai apmainītos ar zinātniskām atziņām un pētījumu izvērtējumiem Baltijas studijās. Tās darbībā ietilpst atbalsts Baltijas studiju pētījumu un informācijas publicējumiem. Par biedriem apvienībā var iestāties ikviens persona, kas vēlas atbalstīt augšminētos mērķus.

Tikai pateicoties tieši strikti zinātniskajai darbībai AABS pamazām ir ieguvusi visā rietumu zinātniskajā sabiedrībā respektētu stāvokli, ieskaitot pat izcilu atzinību. To izteica ASV Humanitāro zinātņu fonds 1985. gadā, balstoties uz īpašas zinātnieku ekspertu komisijas vērtējumu. Šis fonds (National Endowment for the Humanities) reizē lūdza apvienības atļauju izmantot mūsu izstrādāto AABS zinātniskās darbības, tās nozīmes un tālāko vajadzību analīzi un piedāvāt to par paraugu citām ASV zinātniskām institūcijām un organizācijām.

Apvienības divdesmit darbības gados ir sarīkotas vienpadsmit lielas, starptautiskas konferences, vienmēr sadarbībā ar Ziemeļ-Amerikas nozīmīgākajām universitātēm un to praktiskā atbalstā. Šajās triju dienu konferencēs caurmērā bijušas 40 sesijas ar 120 referātiem un 450 dalībniekiem katrā. Bez literatūrzinātniekiem — četras. AABS bijusi par ierosinātāju un aktīvu līdzriekotāju t. s. Mārburgas simpozijiem Vācijā. Kopskaitā tādi bijuši trīs, tajos piedalījušies zinātnieki arī no Baltijas valstīm. Apvienības Kanādas komiteja gadskārtēji pavasaros Toronto universitātē rīko īpašām aktuālām tēmām veltītus divu dienu simpozijus. Austrālijas komiteja ir sarīkojusi trīs patstāvīgas Baltijas studiju konferences un gatavojas trešajai.

Konferenču materiālus apvienība sākotnēji publicēja pašu izdotās monogrāfijās. Tomēr drīz tika atzīts par pareizāku pašiem publicēt tikai gadu ceturkšņos iznākušo Baltijas studiju žurnālu (Journal of Baltic Studies — JBS) un ziņu biļetenu (AABS Newsletter), kurus visi biedri saņem par brīvu. Tos abonē ap divi simti pasaules nozīmīgākās universitāšu un parlamentu bibliotēkas praktiski visos kontinentos. Apmāņas līgumi pastāv ar gandrīz 30 zinātniskām institūcijām, ieskaitot Ķīnas zinātņu akadēmiju Beidzinā. Apvienība finansiāli atbalsta monogrāfiju publicējumu universitāšu vai respektablu zinātnisko apgādu izdevumā.

Kāda ir apvienības struktūra? Biedru sastāvs ir sekojošs: aktīvi 970 biedri. Latvieši — 45%, lietuvji — 23%, igauņi — 22%, nebaltieši — 10%. Ph. D. — 340, studenti — 110. ASV — 580, Kanādā — 170, Austrālijā — 50, pārējos kontinentos — 100. Apvienības biedru sastāvā ir arī četri japāņu zinātnieki Japānā, dažādās nozarēs, katrs pievērš uzmanību savai Baltijas tautai. Viena japāņu vēsturniece pat centīgi mācās latviešu valodu, lai varētu pētīt oriģinālos vēstures avotus.

Apvienības finansiālo bāzi līdz šim veidojušas vienīgi biedru naudas. Tamdēļ tā bijusi pietiekama tikai nepieciešamākajām administratīvās ek-sistences vajadzībām. Biroja pienākumus veic divi brīvprātīgie darbinieki, strādājot no rītiem līdz vakariem bez algas un padarot 3—4 algotu pilna laika darbinieku darbu. Ilgi turpināties tas nevarēs, tamdēļ AABS nākotnes nodrošināšanai un darbības paplašināšanai tika nodibināts Baltijas studiju fonds. Tas vēl ir tikai attīstības stadijā un vajadzēs vēl 5—10 gadus, līdz tas varēs pildīt tam paredzētos uzdevumus.

2. AKADEMISKIE SAKARI AR BALTIJAS VALSTĪM

a) LIDZSINEJĀ ATTĪSTĪBA

Apvienību trijos vārdos raksturīgi attēlojis igauņu profesors Ivars Ivask, proti, tā ir forums, dialogs un atvērtas durvis. AABS ir vienmēr uzsvērusi atvērtu durvju principu, lai dotu forumu, kurā par teikto atbildīga ir tikai attiecīgā persona ar savu zinātnieka prestižu. Apvienība jau kopš tās izveidošanas ieskatīja, ka Baltijas studiju dziļāka attīstība nav iespējama bez saitēm ar zinātniekiem un pirmavotiem Baltijas valstīs. Tamdēļ jau 1976. gadā prof. Dītrihs Lēbers ievadīja pirmās sarunas Rīgā, Tallinā un Viļņā par AABS kontaktiem ar zinātniekiem Baltijas valstīs. Jau nākamajos gados sekoja abpusēji personiski zinātnieku kontakti. Pirmais viesis no Baltijas valstīm bija prof. Teodors Zeids, kurš savā ASV vizītē 1979. gadā iepazinās ar AABS darbu un pēc tam 1982. gadā kopā ar prof. Ēvaldu Mugurēviču piedalījās ar referātiem apvienības konferencē Minesotas universitātē. Baltijas zinātnieki piedalījās visās tālākās konferencēs Džordžtaunā, Monreālā, Viskonsinā un pagājušā vasarā arī Merilendas universitātē Vašingtonā.

b) PASREIZEJAIS STAVOKLIS

Daudzo AABS biedru vidū, kas pagājušajā vasarā un rudenī viesojās Baltijā, bija pieci apvienības bijušie prezidenti un vairāki pašreizējie valdes locekļi. Viņi piedalījās konferencēs, lasīja referātus, lasīja lekcijas studentiem universitātēs, piedalījās daudzās apspriedēs ar dažādu akadēmisko institūciju vadībām visās trijās valstīs, teica runas plašās publiskās sanāksmēs ar tūkstošiem dalībnieku (AABS iepriekšējā prezidenta prof. Tāgeperas klausītāju kopskaits bija pāri par 10 000), deva intervijas laikrakstiem, radio un televīzijai. Viņu nodibinātie personiskie kontakti intensīvi turpinās un attīstās tālāk.

ASV ārlietu ministrija griezās pie apvienības vadības pēc informācijas un ieteikumiem akadēmisko apmaiņu plānošanai. Šie plāni sākās ar vidusskolnieku apmaiņu starp Baltiju un ASV, paplašinoties studentu un zinātnieku saimē. Kulminācijas punkts šajā attīstībā būtu līgumi starp universitātēm, un arī šajā plāksnē jau ir veikti gluži praktiski priekšdarbi. ASV valdības iestāžu plāni paredz arī finansiālu atbalstu, bet tas ir visai ierobežots.

Pag. gada novembrī apvienība izsūtīja vienpadsmit bibliotēkām Igaunijā, Latvijā un Lietuvā pilnus savu publikāciju komplektus. Latvijā tās saņēma Universitātes, Akadēmijas un Valsts bibliotēkas. Pirmais apstiprinājums par sūtījumu saņemšanu pienāca pagājušajā nedēļā no Latvijas Valsts bibliotēkas direktora Andreja Keizara, līdz ar sarakstiem par AABS izvēlei pieejamiem apmaiņas materiāliem no Rīgas.

Individuālajiem AABS biedriem, ieskaitot valdes locekļus, ir cieši sakari ar institūcijām Rīgā, veidojot personīgus kontaktus, grāmatu un citu zinātnisku materiālu maiņu vai piegādi. Notikuši arī vairāki vērtīgu datoru sistēmu dāvinājumi.

Vairākas Ziemeļamerikas universitātes ir piekritušas studentu uzņemšanai jau šīs vasaras un nākamā mācību gada programmās. Šeit atzīmēšu tautsaimniecības profesora Jura Viksniņa Džordžtaunas universitātē Vašingtonā vadīto salīdzinošo politisko un ekonomikas sistēmu Institutu. Šī institūta 6 nedēļu programmā vasarā piedalās ap 110 izlases studentu no dažādām ASV universitātēm. Piedalās arī ārzemnieki, ieskaitot Ķīnas studentus no Beidzinas. Jau šajā vasarā programmā piedalīsies arī Elmārs Rimševics no Latvijas, kas pagājušā gadā sekmīgi studēja S. Lo-

rensa Universitātē Kantonā, Ņujorkas štatā. Viņš saņems arī pilnu stipendiju no Džordžtaunas universitātes.

Pateicoties prof. Gundara Ķēniņa-Ķinga, Pacific Lutheran universitātes Saimniecības vadības skolas dekāna, gādībai, šī universitāte (Takomā, Vašingtonas štatā) pirms dažām nedēļām piekrita sešu latviešu studentu uzņemšanai Saimnieciskās vadības skolā nākamajā mācību gadā.

Akadēmisko apmaiņu plānošanas atbalstam AABS valde pag. gada 12. novembrī nodibināja īpašu AABS akadēmisko apmaiņu komiteju. Tās priekšsēdis ir tautsaimniecības profesors Gundars Ķēniņš-Kings, vicepriekšsēži: literatūrzinātņu profesore Violeta Kelerta un ķīmijas doktors Herberts Valdsārs. Komisija ir padomdevējs iestādījums ar uzdevumu meklēt iespējas durvju un loģu atvēršanai dažādās šī kontinenta valdības un augstāko mācību iestāžu institūcijās. Komisija meklēs, norādīs iespējas un palīdzēs plānot, bet praktiskos plānu izveidojumus un izvedumus atstās pašiem dalībniekiem — AABS biedriem, institūcijām vai organizācijām. Komisija būs informācijas apmaiņas un profesionālu padomu iegūšanas iestādījums. Par tās darbību es runāšu mazliet vēlāk.

AABS birojs ir noskaidrojies un var ieteikt piemērotu firmu Ņujorkā ar ļoti izdevīgām cenām elektronisko videoiekārtu, telefaksa, datoru sistēmu un labāko datoru programmu iegādēm. Izdevīgākās kopējamo mašīnu iegādes vēl tiek skaidrotas.

Baltijas studiju žurnāla pēdējie pieci numuri ir veltīti tikai pašreizējā Baltijas valstu stāvokļa analizēm. Šie aktuālie materiāli ir prof. Lēbera organizētās Ķīles konferences rezultāts. Ar pateicību jāatzīmē prof. Lēbera pūles un sekmes, saņemot Vācijas valdības un Folksvāgena fonda ļoti lielo finansiālo atbalstu šai konferencē. Publicētie konferences materiāli kalpos tālākām nozīmīgām studijām gan akadēmiskās institūcijās, gan arī daudzu valstu valdību iestādēs.

Nemot vērā vajadzību pēc aktuālas informācijas, AABS vadība sagatavoja īpašu AABS biļetena (AABS Newsletter) dubultizdevumu tikai par zinātnisko apmaiņu jautājumiem. Arī nākamais numurs aptvers galvenā kārtā šos jautājumus. Līdz ar to AABS biļetens būs galvenais un pilnīgākais informācijas apmaiņas avots visām šajos jautājumos ieinteresētajām personām un institūcijām. Speciālais biļetena numurs ir nosūtīts uz katru Baltijas valsti triju akadēmisko institūciju vadītājiem pa 20 eksemplāriem tālākai izplatīšanai. Arī LTF valdei. Bez tam tas nosūtīts arī ap 30 individuāliem zinātniekiem Rīgā.

c) ATTĪSTĪBAS IESPEJAS NĀKOTNE UN PROBLEMAS

AABS centīsies visos gadījumos sekmēt starpdisciplināro pieeju dažādām problēmām, iesaistot pēc iespējas visu triju Baltijas valstu zinātniekus, veicinot pieredzes apmaiņu un maksimālu sadarbību. Administratīvā ziņā vienmēr esam centušies izvairīties no birokrātijas un darīsim to arī turpmāk. Jāievēro vienīgi tas apstāklis, ka visu darbu Baltijas studijās zinātnieki veic savā brīvajā laikā, ārpus sava maizes darba pienākumiem, kas nebūt nav mazie.

Sadarbības tiešie partneri Baltijā ir akadēmijas, universitātes, bibliotēkas, zinātniskās organizācijas un individuāli zinātnieki. Tas ir saskaņā ar rietumu zinātnisko organizāciju darbības principiem. AABS visos gadījumos centīsies organizēt sadarbību ar ilgtermiņa nozīmi. Sadarbības un rezultātu plūsmai, piem., publicēšanas iespējām, ir jāiet abos virzienos.

Akadēmija. AABS vadība turpinās paplašināt un uzlabot zinātnisko sadarbību ar Latvijas Zinātņu akadēmiju, bet reizē tā ir sagatavota saņemt varbūt ne pārāk entuziastisku atbalsojumu savām ierosmēm. Iemesli

tam ir akadēmijas administrācijas un struktūras raksturs, kas tuvāk analizēts AABS jaunākajā biļetenā (nr. 49/50). Praktisko sadarbību redzam kā līdzdalību konferencēs, publicēšanas iespējas «Akadēmijas Vēstis» un JBS. Vairāku šejienes autoru grāmatu pārspiedumi Rīgā lielākos metienos, liekas, joprojām ir atkarīgi no principiāli galīgiem lēmumiem.

Latvijas universitāte, šķiet, vairāk ieinteresēta dažādā praktiskā sadarbībā. Isajā laikā kopš pagājušā rudens jau ir izveidojušies dzīvi sakari vairākās disciplīnās ar konkrētām programmām. Piemērs: rektora Zaķa un profesora Viksniņa sarakste un atrastās iespējas vienam Latvijas studentam piedalīties 6 nedēļu tautsaimniecības programmā Vašingtonā, saņemot pilnu universitātes stipendiju. Prof. Viksniņš šo iespēju ir sagādājis arī nākamajā gadā, pa vienam studentam no Latvijas, Lietuvas un Igaunijas. Prof. Viksniņš būs augustā Rīgā, lai universitātē lasītu lekcijas par saimnieciskiem tematiem un turpinātu sarunas par praktiskajiem sadarbības jautājumiem.

Otrs piemērs ir dekāna Ķēniņa-Kinga un Rīgas Politehniskā institūta prorektora Knēta sarakste par tautsaimniecības studentu un zinātnieku apmaiņas iespējām.

Ir patīkami paziņot vakar saņemto telegrammu ar vēsti, ka augusta vidū Rīgā viesosies dekāns Ķēniņš-Kings, kā arī profesori Krūmkalne un Juris Viksniņš ar lekcijām Latvijas universitātē. Īpaši nozīmīgas varētu būt dekāna Ķēniņa-Kinga apspriedes par saimnieciskās vadības institūta veidošanu, jo tad Latvija varētu izmantot baltiešu labāko ekspertīzi šajā jaunveidojumā un reizē tik nepieciešamajā izglītības laukā. Ķēniņa-Kinga piesaistīšanā ļoti ieinteresēti ir Tallinas politehnikums un Ekonomikas institūts. Šo iestāžu absolventiem viens gads būs jāpavada praksē ārzemēs. Jāatzīmē, ka pēc dažām nedēļām tepat blakus esošajā Jorkas universitātē saimniecisko vadību trīs mēnešu kursos sāks mācīties 20 igauņu studenti. Viņu programma sastāv no viena mēneša studijām klasēs, kam seko 2 mēnešu praktiskie darbi profesoru vadībā privātās firmās. Viss noris angļu valodā.

Vēstures profesora Edgara Andersona universitātē Sanhosē, Kalifornijā, ir iespējas papildināties vēstures studijās vienam latviešu studentam, bet tur vēl jānoskaidro ir stipendiju jautājums.

Tālāks praktisks priekšlikums tika saņemts pirms nedēļas no prof. Heinriha Štroda par LVU Latvijas vēstures katedras un AABS kopdarbību pētījuma projektā «Latviešu zinātne un kultūra ārzemēs 1945—1990». Priekšlikumu izskata AABS prezidents vēstures profesors Andrejs Plakans.

Ar bibliotēkām izveidotos sakarus turpmāk kārtos īpaši šim uzdevumam izraudzīts lietpratējs bibliotekārs. Grāmatu apmaiņas process veidojas ļoti sekmīgi un jau visā drīzumā būs nostabilizējies kā nepārtraukta darbība.

Nozīmīgs instruments zinātnisko sakaru procesā ir apvienības biļetens (AABS Newsletter). Tas ir informācijas apmaiņas darbarīks, sakari starp baltiešu zinātniekiem dzimtenē un visā rietumu pasaulē. Vēršu īpašu uzmanību uz biļetena priekšpēdējā lappusē atrodošos AABS akadēmisko apmaiņu komitejas ziņojumu dēli. AABS aicina to izmantot, kad vien tas lietderīgi vajadzīgs. Apvienība gaida materiālus publicēšanai, bet piemērotāko izplatīšanas veidu Latvijā mēs noskaidrosim tālākās šīs dienas pārrunās.

Šīs vasaras kalendārā Rīgā būtu jāņem vērā AABS prezidenta Andreja Plakana divi braucieni uz Latviju. Pirmais būs šī gada augustā, iebraucot Rīgā no Tallinas. Otrs būs oktobrī, iebraucot no Varšavas vai Viļņas. Mums ir jāizmanto visi braucieni abos virzienos iespējami pilnīgi, lai apmainītos ar informāciju un runātu par tālāk darāmo.

Skatījumu nākotnē noslēdzot, jāatzīmē, ka ļoti nozīmīga akadēmisko sakaru daļa, vismaz no šīs puses raugoties, varētu būt saites ar zinātniskajām organizācijām Latvijā. Līdz šim šādi sakari vēl nav izveidoti un tamdēļ es ceru, ka mūsu apspriede parādīs ceļu un ievadīs sekmīgu sadarbību arī šajā virzienā. AABS būs ļoti pateicīga par konkrētiem ieteikumiem.

PROBLEMAS ŠEJIENES SKATIJUMA LATVIJĀ

1. Vāja angļu valodas prasme. Novērojumi, diemžēl, apliecina latviešu ārkārtīgi vājās angļu valodas zināšanas arī iepretim igauņiem. Latvijas laikrakstos autori gan jo bieži lepojas ar angļu vārdu iespraudumiem nevietā, bez jebkādas vajadzības tur, kur mums ir pat labāki pašiem savi latviešu vārdi. Toties dzirdēto sarunu līmenis ir ļoti, ļoti zems. Tas nu ir jāuzlabo vislielākās steidzamības kārtā ar visiem iespējamajiem un pieejamajiem līdzekļiem:

a) jāizmanto šejienes lektori skolotāju sagatavošanai Latvijas skolām. Kāds stāvoklis ir ar angļu valodas skolotājiem skolotāju institūtos Liepājā un Daugavpilī? Vai arī skolotājiem nebūtu vajadzība pēc papildināšanās, īpaši izrunas uzlabojumos?

b) jāizveido studentiem un zinātniekiem īpašu, «trīcicientempu» kursu programmas ar šejienes lektoriem. Lektoru skaits no ASV latviešu jaunās paaudzes saimes ir praktiski neierobežots vasaras laikā. Runa ir ne tikai par šejienes profesoriem. Tikko beigušie koledžu absolventi pirmajā vasarā ļoti bieži vēl nestrādā maizes darbā un eventuāla Eiropas brauciena vietā labprāt pieliktu roku svētīgā darbā Rīgā. Pazīstot šādus jaunos cilvēkus, kas to labprāt darītu.

c) akadēmisko apmaiņu prasības angļu valodas zināšanās noskaidro t. s. TOEFL eksāmeni pie ASV konsulātiem. Padomju Savienībā tos kārtoti arī SOROS organizācija Maskavā, kur tie varētu būt arī bez maksas. TOEFL eksāmeni būs nepieciešami apmaiņas kandidātu izvēlē. Tamdēļ jānoskaidro šo eksāmenu sesiju laiki un noteikumi SOROS organizācijā Maskavā.

2. Nepamatoti lēnā pasta satiksme, kas dažkārt prasa pat 30 dienas vienā virzienā. Latvijas laikrakstos tiek uzrādīti daudzi un dažādi ikdienas dzīves trūkumi. Varbūt, ka pasta lēnuma un citu šīs iestādes darbības īpatnību uzrādījumi dienas presē varētu iekustināt kādus pārkārtojumus arī šajā virzienā. Igaunī savus organizatoriskos sūtījumus nokārtojuši ar kurjeriem ātri, ērti, bez kavējumiem vai zudumiem, caur Somiju.

Latvijas virzienā ātri ziņu pārsūtījumi liekas iespējami vienīgi ar Telex un Telefax aparātiem. Domāju, ka arī mums jāparedz to plašāka izmantošana nākotnē. AABS rīcībā būtu vēlams saraksts par Rīgā pieejamajiem Telex un Telefax aparātiem.

3. Grāmatu sūtījumu nedrošība un dārgums. Kādas iespējas būtu uzlabojumiem, lai Rīgā adresētās grāmatas nepazustu un nebūtu vēlāk ar lielu pārsteigumu jāatrod Maskavā... Uz šādu gadījumu ir norādījis viens zinātnieks, kad pēc kāda gada nesekmīgas gaidīšanas uz franču kolēģas dāvāto sūtījumu viņš Maskavas bibliotēkā atradis viņam sūtīto eksemplāru ar visu autora pašrocīgi ierakstīto veltījumu uz titullapas...!

Gananokvē, 1989. gada 9. aprīlī

MEMORANDS PAR AKADEMISKĀM APMAIŅĀM

Akadēmisko apmaiņu darba grupa atzīst ka zinātnieku un studentu apmaiņa starp Latviju un Ziemeļameriku ir veicināma. Patreizējo apmaiņu līmenis nav apmierinošs un tāpēc zinātniskais potenciāls un kultūras mantojums netiek pienācīgi izmantots. Augšupeja šajā jomā bagātinātu kā Latvijas tā Ziemeļamerikas zinātnieku pieredzi un veiksmi. Šajā sakarībā darba grupas dalībnieki ierosina sekojošos darbības principus:

1. Latvijas Zinātnieku savienība un Baltijas Studiju veicināšanas apvienība (Association for the Advancement of Baltic Studies - AABS) uzņemas veicināt zinātnieku un studentu apmaiņu starp Latvijas un Ziemeļamerikas institūtiem un augstskolām, sadarbojoties ar citām zinātniskām un tehniskām organizācijām. Šīs abas organizācijas gādā par informācijas savākšanu, sakopošanu, koordinēšanu un izplatīšanu akadēmiskā sabiedrībā.
2. Finanšiālais atbalsts vispirms meklējams no zinātnes institūtiem un augstskolām. Nepieciešamības gadījumos Latviešu centrālās organizācijas un Latvijas Tautas Frontes (LTF) atbalsta grupas Ziemeļamerikā un LTF un citas organizācijas Latvijā aicināmas rūpēties par apmaiņas dalībnieku izmetināšanu un varbūtēju cita veida atbalstu.
3. Ierosinām dibināt akadēmisko apmaiņu fondu lai nodrošinātu apmaiņas financēšanu pēc vajadzības. Par šī fonda līdzekļu izmantošanu lemj Latvijas Zinātnieku savienība un Ziemeļamerikas Latviešu centrālās organizācijas pēc vienošanās.

Lai stimulētu akadēmisko apmaiņu un iegūtu pilnīgāku informāciju par latviešu zinātniekiem pasaulē un viņu pētījumiem, uzskatām par vēlamu sasaukt Latviešu zinātnieku vispasaules kongresu Rīgā, 1991. gada vasarā.

Elmārs Grēns
Latvijas Zinātnieku savienības
Pirmais sekretārs

Jānis Gaigulis
AABS Administratīvais
direktors

ARĪ RIETUMOS IR NOPIETNAS PROBLĒMAS

1. FINANSIĀLIE AVOTI

1. a) ASV iestāžu finansiālais atbalsts vismaz pašreiz ir ļoti ierobežots sakarā ar ārkārtīgi pieaugušajiem pieprasījumiem dažādu pētījumu, apmaiņu, konferenču u. c. vajadzībām. Piem., konferencēm piešķirumi tiek vispār apsvērti tikai pirmreizējiem braucējiem, kas ASV vēl nekad nav bijuši.

Arī universitātēs un koledžās ir ļoti liela konkurence un augstas kvalifikācijas prasības.

b) latviešu sabiedrības avotiem, t. i., dažādām organizācijām varētu būt katrai savas prioritātes. To koordinācija varētu būt centrālo organizāciju ziņā pa valstīm vai kontinentiem.

Bez tam ir jāievēro tas apstāklis, ka vispirms trimdas latviešu līdzekļi nav neierobežoti. Otrām kārtām, šeit jāpatur prātā dažādās vajadzības visas latviešu tautas kopējās interesēs, proti: trimdā ir un tiek radītas kul-

tūras vērtības, kas Latvijā nebija un nebūs iespējams. Arī tas tiks ņemts vērā, īpaši organizāciju līdzekļu sadalē.

2. Vīzas. Līdzšinējās vīzu problēmas ASV konsulātos tiek skaidrotas ASV ārlietu ministrijā. Diemžēl arī ASV ir birokrātiskas komplikācijas.

3. Medicīniskā apdrošināšana. Arī šajā virzienā AABS komisija strādā pie juridiskās un finansiālās atbildības nokārtošanas.

Noslēgumā vēlreiz uzsvēršu, ka AABS uzdevums ir un būs skaidrot un norādīt uz pastāvošām šejienes iespējām atvērt logus, atrast ceļus akadēmiskai sadarbībai, atrast partnerus kopīgiem pasākumiem. Moderno zināšanu iegūšana ir svarīgākais atbalsts, ko rietumos dzīvojošie baltieši var sniegt savām tautām Baltijā.

Jānis Gaigulis,
AABS administratīvais direktors
Gananokvē, 1989. g. 8. aprīlī

PĒC BRAUCIENA UZ ASV UN KANĀDU

Latvijas Tautas frontes un Latvijas Zinātnieku savienības pārstāvju grupas viesojās ASV un Kanādā. Viens no brauciena mērķiem bija izveidot profesionālus kontaktus, lai nodrošinātu zinātnieku apmaiņu, papildināšanās iespējas turienes augstskolās un centros. Tika ierosināts izveidot jauno zinātnieku atbalsta fondu, ko veidotu valūtā tur un rubļos šeit.

Par savu darbību viesturnejas laikā stāsta bioloģijas zinātņu kandidāts Pēteris Cimdiņš:

Uzturoties Amerikā, strādāju divos virzienos — ekoloģiskās stratēģijas darba grupā (ekoloģija kā zinātne) un praktiskajā ekoloģijā.

Pirmais un svarīgākais jautājums ir informācija — nepieciešams, lai būtu pieejama patiesa informācija par ekoloģisko stāvokli Latvijā un nopietna pētniecības laboratorija. Tādēļ, lai izveidotu šādu sistēmu, tika nolemts izveidot Latvijas Ekoloģisko padomi, kura būtu starptautiska nevalstiska organizācija. Tā pārstāvētu Latvijas ekoloģiskos jautājumus starptautiskajos forumos. Mums, latviešiem, ir diezgan maz iespēju pārstāvēt Latvijas un Baltijas intereses ekoloģiskajos forumos, jo parasti tās pārstāv PSRS delegācijas. Padome tiek veidota uz Latvijas Tautas frontes Vides komitejas bāzes un sadarbībā ar Latvijas Zinātnieku savienību; tajā tiks iesaistīti arī ārzemju latvieši. Sēdeklis šai padomei būs Rīgā, informācijas centrs nodrošinās ar patiesu informāciju pilnvarotos Kanādā, ASV, Zviedrijā un VFR. Lai šī sistēma darbotos, ir nepieciešami līdzekļi, vajadzīga arī bibliotēka, kurai literatūra tiks piesūtīta un daļēji jau ir ceļā. Tā tiks apgādāta ar Baltijas reģiona specifiskai atbilstošiem izdevumiem.

Lai varētu iegūt patiesu ekoloģisko informāciju, nepieciešama aparātūra. To laboratorijai piegādās, tiklīdz būs nolemts, kur tā atradīsies. Ārzemju tautieši vēlējas, lai tā atrastos universitātes paspārnē. Laboratorija tiks apgādāta ar vismodernāko ekoloģisko aparātūru, kura atradīsies LTF īpašumā, to varēs izmantot arī zinātniski pētnieciskajam darbam, tikai ar vienu nosacījumu — visa informācija par ekoloģisko stāvokli Latvijā tiks nodota Padomes rīcībā. Lai pētnieki būtu ieinteresēti Baltijas un Latvijas ekoloģisko problēmu pētījumos, Amerikas Latviešu apvienība nodibinājusi starptautisku ikgadēju prēmiju piecu tūkstošu dolāru apmērā. Izstrādā šīs prēmijas saņemšanas nolikumu, tas tiks iesniegts gan mūsu republikas, gan PSRS, gan citu valstu valdībām. Ārzemju zinātnieki ir ļoti ieinteresēti šādas prēmijas saņemšanā un aktīvi iesaistīsies Baltijas pētījumos. Tas neizslēdz iespēju, ka arī mūsu zinātnieki varētu uz to pretendēt. Ir vēl nepieciešama nauda, ar ko finansēt laboratorijā izdarītos

pētījumus un apmaksāt universitātes vai akadēmijas cilvēkus. LTF vajadzībām ik gadus firma ziedo vienu smago motociklu «Harley Davidson»; tas tiks pārdots loterijā, no kuras iegūtos līdzekļus izlietos laboratorijas uzturēšanai.

Par visiem šiem jautājumiem tūlīt pēc atgriešanās mājup esmu runājis republikas Ministru Padomē, ir saņemta b. Misurkina mutiska piekrišana. Būs iespējams sadarboties ekoloģijas jomā ar valstiskām un nevalstiskām organizācijām Latvijā.

Tagad īsumā par tiem sešiem virzieniem, kuros jau iesākta darbība.

Pirmkārt, Ventspils. Es atvedu un nodevu Ministru Padomei apkopotu literatūru par līdzīgu uzņēmumu eksplozijām pasaulē, lai labāk būtu redzama izveidojusies situācija. Notika tikšanās ar «Oxidential Petroleum» firmas pārstāvjiem, to nodrošināja Losandželosas un Sanfrancisko LTF atbalsta grupas. Tika izteikts priekšlikums par to, ka trīs firmas pārstāvji viena latvieša pavadībā varētu ierasties Ventspilī un pārbaudīt pieostas rūpnīcas tehnisko stāvokli, dot slēdzienu par tās ekoloģisko drošību. Tiek veikti pētījumi par patieso ekoloģisko situāciju Ventspilī sadarbībā ar latviešu zinātniekiem un medicīnisko laboratoriju. Programmas pirmā daļa jau izpildīta — paņemti matu paraugi Ventspils bērnu dārzu bērniem, tika veikta medicīniska aptauja. Vēl jāpaņem paraugi Olainē un Siguldā, pēc tam šie materiāli tiks nosūtīti uz Toronto analīzei, matos tiks noteikts 21 ķīmiskais elements, pēc īpašas datoru programmas, kura atbildēs uz 270 jautājumiem, tiks dots salīdzinošs slēdziens par to, vai Ventspils ietekmē mūsu jauno paaudzi vai nē. Bez šīs informācijas runāt par ekoloģisko ietekmi uz pilsētas iedzīvotājiem ir diezgan nekorekti.

Otrais jautājums — papīrfabrika Slokā. Šis problēmas risināšanai savu palīdzību mums piedāvā divi Amerikas latviešu izcelsmes miljonāri. Viens no tiem ir Gido Kaljo no Ņujorkas, ir dota piekrišana tam, ka viņš var ierasties Latvijā un slēgt konkrētus līgumus, lai uzlabotu mūsu papīra un cukura fabriku darbu. Otrs ir ASV valdības konsultants Bastjānis no Losandželosas, kurš ASV delegācijas sastāvā ieradīsies PSRS, lai inspicētu Slokas tipa uzņēmumus.

Trešais virziens — Rīgas attīrīšanas ietaises. Paredzēts, ka pie mums ieradīsies Jānis Šķiņķis, Ņujorkas attīrīšanas iekārtu priekšnieks, kurš pārbaudīs, kā Rietumvācijas firmas, kuras būtībā ir amerikāņu firmu filiāles, slēdz ar mums sadarbības kontraktus, kādas prasa cenas. Viņš centīsies uzzināt patieso stāvokli, jo tirgošanās bez konkurences un izvēles iespējām mums nav sevišķi izdevīga. Šajā darbā piedalās arī Oļģerts Sniedze no Ročesteras, viņš pārbaudīs mazo pilsētu attīrīšanas iekārtas.

Ceturtais mūsu darba virziens ir Inčukalna gudrona dīķi. Ja mēs paši ar šo problēmu netiksim galā, tad jāzvana uz Ņujorku, tur solīja mums palīdzēt. No šiem dīķiem nav jātaisa zinātniska problēma, tie šovasar vienkārši jāiztīra.

Piektais virziens ir Baldones radioaktīvo vielu novietne. Speciālisti uzskata, ka Latvijā šai novietnei nav vietas. Profesors Zigurds Grava no Ņujorkas, kurš mūsu viesošanās laikā ekspertu grupas sastāvā bija Ķīnā, ir speciālists šajā jautājumā un varētu arī mums izteikt savas domas par šo bistāmo objektu.

Pēdējais, sestais, jautājums skar Jelgavas un Liepājas cukurfabrikas, kur jau minētais Gido Kaljons ir gatavs palīdzēt.

Tiktāl par ekoloģiskajiem jautājumiem.

Dažkārt šķiet divaini, kādēļ tautieši ārzemēs tik ļoti vēlas mums palīdzēt, bet tajā pašā laikā rūpīgi skaita naudiņu, grib zināt, kur katrs viņu dolārs paliek. Mēs skaidri apzināmies, ka bāziskā platforma ir Latvijas neatkarība un ASV neatzišanas politika. Viņi saka apmēram tā: «Tikai tādēļ vien, ka esat latvieši, neviens jums nepalīdzēs, mēs uz visu skatāmies biznesa acīm.»

Mums visiem ir skaidrs pašreizējais ekonomiskais stāvoklis Padomju Savienībā, to lieliski ilustrēja PSRS Ministru Padomes priekšsēdētāja pirmais vietnieks, kuru man bija gods apmeklēt Kremli. Viņš teica, ka sarkanais gailis nu mums visiem jau ir pie kakla, kredītlimiti ir izsmelti, neviens tos vairāk nedos, jātiekot vien pašiem galā. Bez ārzemju firmu palīdzības mēs vairs nespēsīm tikt galā ar radušos situāciju. Viņpus robežām to itin labi saprot un sacenšas savā starpā, lai nokļūtu tajā placdarmā, no kura sākas sadarbība ar PSRS, kurā ir liela izejvielu rezerve un nākotnē iespējami labi noietai. Cīņa baltiešu starpā par šo placdarmu turpinās un uzvara laikam tuvāk ir latviešiem. Laikam gan tas tādēļ, ka Rīgā ir augsts intelektuālais potenciāls un Rīgas osta augstāk vērtējama savu fizikāli ģeogrāfisko rādītāju dēļ. Ārzemju tautieši iesaka Latvijā dibināt ekoloģiskās rūpniecības firmu kā tādu tranzituzņēmumu, kas pēc tam tālāk tirgotos ar Padomju Savienību. Mums, kas dotu šai firmai mājvietu, būtu vislielākās ekonomiskās labylēšanas režīms. Līdz ar firmas dibināšanu rastos jautājums par kantora ēku, noliktavām un tamlīdzīgi. Par šo jautājumu esmu runājis Ministru Padomē, un jūtams, ka tas varētu atrisināties pozitīvi, Jūrmalā jau pēc gada tiek piedāvāta biroja ēka, noliktavu jautājums tiks risināts atsevišķi, tāpat kā jautājums par tiešo avioliniju Toronto—Rīga.

O. Martinsons

LATVIJAS ZINĀTNIĒKU SAVIENTĪBĀ

Paplašinātajā Padomes sēdē 18. maijā E. Grēns, V. Tauriņš, P. Cimdiņš un A. Kalniņš atskaitījās par braucienu uz ASV un Kanādu. Ziemeļamerikas latvieši ir ārkārtīgi labvēlīgi noskaņoti pret Latvijā notiekošajām pārmaiņām, lielākā daļa atbalsta LTF Programmu un kontaktus ar dzimteni. Tika parakstīts Memorands par akadēmiskām apmaiņām starp Latviju un Ziemeļameriku, dibinot šim nolūkam akadēmisko apmaiņu fondu. Memorandā ierosināts 1991. g. vasarā Rīgā sasaukt Latviešu zinātnieku vispasaules kongresu. Aplūkotas sadarbības perspektīvas arī ekonomikas un ekoloģijas jomās.

Prof. A. Lorencis informēja klātesošos par to, ka Zinātņu akadēmijā paredz rīkot diskusiju par A. Pelšes, V. Karaļūna, A. Drizuļa un A. Griguļa ieguldījumu Latvijas zinātnē, un aicināja LZS biedrus tajā piedalīties.

Konferences «Latvijas zinātne: problēmas un perspektīvas» orgkomitejas locekļi J. Graudonis un A. Grundulis informēja par konferences sagatavošanu un konferences darba kārtību.

Valdes sēdē 5. maijā LZS sekretārs E. Grēns atskaitījās par braucienu uz ASV un Kanādu. I. Kupšs stāstīja par valdes tikšanos ar ASV biznesmeņu grupu un par grūtībām ekonomisko sakaru nodibināšanā ar Rietumiem. A. Buiķis informēja par Ekoloģiskās komisijas braucienu uz Ventspilī kopā ar ASV pārstāvjiem. V. Saveljevs ierosināja izveidot angļu valodas apmācīšanas kooperatīvu pēc Lielbritānijā pieņemtas standarta metodikas. Priekšlikums tika akceptēts.

Valdes sēdē 11. maijā tika veltīta galvenokārt LZS preses jautājumiem. E. Beķeris informēja par jauno izdevumu «Zinātnes Vēstnesis», kuru paredz izdot reizi mēnesī. E. Grēns un R. Bebre pastāstīja, ka žurnālu «Zinātne un Tehnika» paredzēts pārveidot par LZS orgānu. Nolēma izsludināt konkursu uz redaktora vietu. E. Gudriniece ieteica iesaistīt LZS latviešu zinātniekus, kuri dzīvo ārzemēs un publicēt šajā sakarā aicinājumu AABS izdevumos.

J. Kļava

LŪCIJAS VANKINAS (1908—1989) PIEMIŅAI

Dzimumsi 1908. g. 3. aprīlī netālu no Madonas, Grostonas Ezermuižā, kur cauri Vidzemes pakalniem uz Aivieksti steidz tās pieteku ūdeņi, Lūcija Vankina jau skolas gados iemilēja krāšņajā apkārtne bagātīgi sastopamos senatnes pieminekļus.

Latvijas Universitātē viņas skolotājs bija Latvijas nacionālās arheoloģijas celmlauzis profesors F. Balodis, kura iespaidā tika gatavots darbs par seno latgaļu kaklarotām. 30. gados un 40. gadu sākumā L. Vankina izrakumos strādāja arī pie citiem Latvijas Republikas vadošajiem arheoloģiem — V. Gintera un R. Snores, toreizējiem lielāko vēstures muzeju direktoriem. No 1936. g. L. Vankina paralēli studijām universitātes Vēstures fakultātē, kuru beidza 1941. g., bija Pieminekļu valdes, vēlāk Brīvdabas muzeja

darbiniece. Izcilā arheologa E. Šturma iedvesmota, L. Vankina savas zinātniskās intereses turpmāk saistīja ar Latvijas akmens un bronzas laikmeta problēmām.

Ieguvusi labu skolu un vispusīgas zināšanas visos Latvijas arheoloģijas posmos no akmens laikmeta līdz viduslaikiem, Lūcija Vankina 1944. g. rudenī kļuva par LPSR Vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļas vadītāju un šajā postenī nostrādāja līdz aiziešanai pensijā 1986. g. L. Vankinas vadībā tapušas pirmās Latvijas senākajai vēsturei veltītās ekspozīcijas, kas pēc tam vairākkārt atjaunotas. Sagatavoti «vadoņi» ekspozīcijai un atsevišķām arheoloģijas izstādēm. Par lieliem sasniegumiem muzeja darbā un zinātniskajos pētījumos L. Vankinai 1967. g. piešķirts Latvijas PSR Nopelniem bagātā kultūras darbinieka goda nosaukums.

Savas zinātniskās darbības laikā L. Vankina ir vadījusi nozīmīgus Latvijas arheoloģijas pieminekļu izpētes darbus apmetnēs un kapulaukos — Sārnatē, Leimaniškos, Ķalniešos, Boķos u. c. objektos. Savu pētījumu rezultātus L. Vankina aplūkoja virknē rakstu, kuru skaits sasniedz vairākus desmitus. Publikāciju starpā kā nozīmīgākā minama 1970. g. iznākusi monogrāfija par akmens laikmeta purva apmetni Sārnatē. Pēc šajā darbā pausto zinātnisko atziņu sekmīgas aizstāvēšanas L. Vankinai 1971. g. piešķīra vēstures zinātņu kandidāta grādu.

Monogrāfijā uz plaša salīdzinošā materiāla bāzes autore pārlicinoši pierādīja, ka Sārnate un tai radniecīgas akmens laikmeta apmetnes Rietumlatvijā IV—III g. t. p. m. ē. pieder īpašai Baltijas jūras dienvidaustrumu piekrastē izplatītai eiropiešu kultūras grupai.

L. Vankina piederēja pie Latvijas nacionālās arheoloģijas otrās paaudzes pārstāvjiem, kas ar savu darbību it kā sasaistīja Latvijas arheoloģijas vecākās paaudzes pētniekus ar to arheologu saimi, kas izglītojusi šies pēckara periodā. Tā kā vairāki Latvijas Republikas laika arheologi pēc II pasaules kara nonāca rietumu valstīs, L. Vankinai kopā ar dažiem dzimtenē palikušajiem senvēstures pētniekiem pēckara pirmajos gadu desmitos vajadzēja uzņemties arheoloģiskās izpētes darba vadošās funkcijas. To viņa godam veica, audzinot Latvijas senākās vēstures speciālistus.

No L. Vankinas ikviens varēja mācīties godīgu darbu, rūpību un precizitāti; tās ir tādas zinātnieka īpašības, kas ir tik nepieciešamas arheologa ikdienas darbā kā izrakumu laukumā, tā arī muzeju fondos un ekspozīcijas telpās. Ar L. Vankinas aiziešanu 1989. g. 12. martā mēs esam zaudējuši izcilu plaša profila speciālistu arheoloģijā. **Ē. Mugurēvičs**

*

Nu tas brīdis ir klāt: solīdajām «LPSR Zinātņu akadēmijas Vēstīm» nāk talkā jaunākais brālis — «Zinātnes Vēstnesis»!

Cerīgi un ticīgi tas ir gaidīts, un nu lieli un mazi steidzas to sveikt — arī pavisam mazais, tikai 10 eksemplāros pavairotais, tomēr «Vēstneša» vecākais, 1965. gadā dzimušais, Valodas un literatūras institūta žurnāls «Vārds un Darbs». Pieticīgajai atziņai, ka arī Vārds var būt Darbs, nu pievienojies lepnums un pašāvība, ka «Zinātnes Vēstnesis» tāpat nesīs tautās Vārdu un Darbu — no katra institūta, no katra konstruktoru biroja, no katras ražotnes.

Lai «Vēstnesim» ir drošs ceļš zem kājām, lai ir aši spārni lidojot un allaž spirts ceļavējš burās! Lai ir drosmīgs prāts un godīga valoda, lielas un mazas vēstis nesot! Lai savas tautas gaišākie prāti atmirdz visā to spožumā, bet lai aizēnoti netiek arī citurienes gudrie! Lai «Vēstnesis» nes ziņas tiklab uz ārpusi, kā arī no turienes — mums! Un lai, apziņoties savu dievišķo misiju, viņš tomēr paliek savējais, tāds, kuram var ticēt un uzticēties! Lai vārdi saskan ar darbiem, un lai tie ir skaisti!

A. Upīša Valodas un literatūras institūta žurnāls «Vārds un Darbs»

УЧАСТИЕ СОЮЗА УЧЕНЫХ ЛАТВИИ В ОБЪЕДИНЕННОМ ПЛЕНУМЕ ТВОРЧЕСКИХ СОЮЗОВ РЕСПУБЛИКИ «ВЕНСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ. ПРАВА ЧЕЛОВЕКА И НАРОДОВ В ЛАТВИИ» (30—31 МАРТА 1989 Г.)

«Сегодня мы стали богаче на один творческий союз — создан Латвийский союз ученых, и наш интеллектуальный потенциал значительно вырос».

(Из речи Я. Петерса на пленуме)

Основное сообщение «Венская конференция — новый этап международных отношений» сделал д-р юридических наук Ю. Боярс. В дебатах по проблемам расширения внешних экономических связей выступил академик А. Калниньш, об ответственности ученых перед обществом, о путях преодоления отставания нашей науки, об обеспечении доступа к объективной и полной информации, о необходимости изучения общественной мысли говорил член-корреспондент АН СССР Э. Гренс.

Север европейского континента, особенно Прибалтика, является своеобразным экономическим регионом, в пределах которого проявляются все проблемы, характерные для других государств. Об экономических проблемах этого региона, их решении и связи путей этих решений с Венской декларацией сделал сообщение д-р биологических наук П. Цимдиньш.

«Впервые за время существования человечества мы оказались лицом к лицу с глобальной проблемой — жизнь на Земле под угрозой. Чтобы строить планы на будущее, надо выжить. На первое место нужно выдвигать не сиюминутную выгоду, а наше общее благополучие. Пусть наш девиз звучит так: «Здоровье всем и все за здоровье». О путях реализации этого девиза говорил действительный член АМН СССР д-р медицинских наук В. Калнберз.

О необходимости руководствоваться Заключительным документом Венской встречи при выработке и совершенствовании законов Латвийской ССР говорил д-р юридических наук А. Плотникс: «... мы готовы переработать главу о конституционном статусе граждан в Конституции

нашей республики, принимая во внимание все права и свободы, сформулированные в различных международных правах и пактах».

«Наш пленум можно было бы назвать Пленумом декларации прав нации, или Пленумом прав народов», — сказал в своей речи «Латвия здесь и в мире» академик АН ЛатвССР Я. Страдынь. — «Латышскому народу хотелось бы пожелать три вещи: национальное самосознание, сохранение гуманистических и культурных ценностей человечества, высокий профессионализм во всех важнейших областях, без которого невозможно сделать решающих шагов».

Профессор РПИ А. Креслиньш рассказал о наболевших проблемах высшего образования в Латвии. Решение наиболее острой из них, по мысли профессора, «... создание автономной высшей школы со свободной программой и системой предметов для студентов и расстановкой акцентов для преподавателей, представительство республики не только в олимпийском движении, но также в международных студенческих организациях, несмотря на то, что Советский Союз в них еще не вступил, освоение национальных богатств республики, справедливое, дальновидное распределение национального дохода; такой должна быть высшая школа Латвии, которая служит старому девизу Латвийского университета — «Науке и Отчизне»».

Д-р физико-математических наук А. Буйкис напомнил в своей речи следующее положение теории систем: «При возрастании сложности системы значительно быстрее растет сложность руководства системой. Иными словами, при усложнении системы эффективность ее централизованного управления падает. Выход — разделить сложную систему на подсистемы, управление которыми относительно независимо, и обеспечить правильное взаимодействие отдельных частей. Следовательно, необходимость самостоятельности республик вытекает также из положений фундаментальных наук».

Правам ученых, их реализации посвятил свое выступление профессор И. Витолс. Он отметил, что в обеспечении прав ученых заинтересованы прежде всего сами ученые, — это позволит им работать с полной отдачей, а также государство, так как оно получит наибольшую пользу от науки. Охрану прав ученых должны осуществлять союзы ученых по профессиям. Роль таких профессиональных союзов частично начали исполнять недавно созданные общественные организации — Союз врачей, Союз юристов, Союз ученых, Сельскохозяйственный союз и другие.

Проблемы развития культуры в Латвии затронул в своей речи кандидат философских наук В. Зариньш.

Redkolēģija: *Ēvalds Mugurēvičs* (atb. redaktors), *Jurijs Artjuhs*, *Elmārs Beķeris*, *Mārtiņš Beķers*, *Jānis Graudonis*, *Jānis Kļava*, *Ruta Skudra*. Redaktors *Guntis Dišlers*. Mākslinieks *Uldis Sosnovskis*. Mākslinieciskā redaktore *Ligita Fedotova*. Tehniskā redaktore *Irēna Sneidere*. Korektors *Alda Apiņa*, *Zanna Derkačova*.

Информативный бюллетень «Зинатнес Вестнесис» («Вестник науки») АН ЛатвССР и Союза ученых Латвии.

Редколлегия: *Э. Мугуревич* (отв. редактор), *Ю. Артюх*, *М. Бекерс*, *Э. Бекерис*, *Я. Граудонис*, *Я. Клява*, *О. Мартинсонс*, *Р. Скудра*, *Я. Экманис*.

Издательство «Зинатне» АН ЛатвССР, 226530 г. Рига, ул. Тургенева, 19. На латышском и русском языках.

Nodots salikšanai 11.08.89. Parakstīts iespiešanai 6.10.89. JT 07474. Formāts 70×108/16. Tipogrāfijas papīrs Nr. 1. Augstspiedums. 1 uzsk. iespiedl., 1,4 uzsk. krāsu nov., 1,58 izd. 1. Metiens 2000 eks. Pasūt. Nr. 936-1. Maksā 30 k. Redakcijas adrese: 226530 PDP Rīgā, Turģeneva ielā 19, tel. 225164. Iespiests tipogrāfijā «Cīņa», 226011 PDP Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.

© Izdevniecība «Zinātne», «Zinātnes Vēstnesis», 1989.

